

811.112.2'373.7

811.112.2'367.4

<https://doi.org/10.18485/sj.2024.29.1.11>**ЈУЛИЈАНА М. ВУЛЕТИЋ ЂУРИЋ***Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

Оригинални научни рад

Примљен: 17. 10. 2023.

Прихваћен: 12. 12. 2023.

ПРОБЛЕМ РАЗЛИКОВАЊА ИМЕНИЧКО-ГЛАГОЛСКИХ КОЛОКАЦИЈА ОД ФУНКЦИОНАЛНИХ ГЛАГОЛСКИХ СПОЈЕВА У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ

У предметном раду намера нам је да укажемо на разлике између две по синтаксичкој структури веома сличне супкласе фразеолошких јединица на примеру немачког језика и то, с једне стране, колокација морфосинтаксичке структуре *именица + глагол* и функционалних глаголских спојева на другој страни. Такође, учинићемо покушај да одредимо њихово место у фразеолошкој класификацији, да дефинишемо сличности и разлике између њих, те да на основу тога на задовољавајући начин аргументујемо становиште да је реч о две различите супкласе фразеолошких јединица

Кључне речи: колокације, функционални глаголски спој, колокације по обрасцу *именица + глагол*, фразеологија

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У германистичкој фразеолошкој литератури (Бургер 1982, 2010, Палм 1997, Флајшер 1998) не расправља се само о класификацији фразеологизама и месту колокација и функционалних глаголских спојева у њој већ се намеће и питање сврставања лексичког споја по обрасцу *именица + глагол* у име-

* julijana.vuletic@filum.kg.ac.rs

ничко-глаголске колокације (нем.: *Substantiv–Verb–Kollokationen*), односно, у функционални глаголски спој (нем: *Funktionsverbgefüge*).

Анализирајући предметну литературу, наилазили смо на тврдње да је *einen Vertrag schließen* на једној страни функционални глаголски спој (Кордић/Марушић 2017: 11), док на другој страни Бургер (2010: 54) *Hilfe leisten* назива колокацијом.

Дакле, питање које се на основу изнетих примера отвара јесте на основу којих критеријума одређујемо да ли је, на пример, *Hilfe leisten* колокација или је заправо функционални глаголски спој. Друго важно питање у погледу разликовања именичко-глаголских колокација од функционалних глаголских спојева везано је за дискусију о томе да ли су функционални глаголски спојеви подврста колокација или је реч о две потпуно самосталне фразеолошке јединице са посебним одликама.

О дефиницијама, приступима и схватањима различитих аутора, као и о карактеристикама именичко-глаголских колокација и функционалних глаголских спојева, говорићемо у два наредна различита одељка, при чему ћемо у трећем покушати да их супротставимо, поредећи им тако заједничка и различита обележја, с намером да докажемо нужност припадања ове две фразеолошке јединице различитим супкласама фразеологизама.

1. ФУНКЦИОНАЛНИ ГЛАГОЛСКИ СПОЈ

Модерна фразеологија, како каже Добровољски (2011: 111, и даље), бави се данас свим могућим типовима устаљених спојева речи, али он исто тако каже да постоји консензус о одређеним фразеолошким класама, при чему колокације и функционалне глаголске спојеве сврстава у једну категорију.

Палм (1997: 2) функционални глаголски спој искључује из фразеолошког система. То не могу бити фразеологизми, каже она, будући да су по њеном мишљењу то глаголске конструкције за одређивање аспекта радње.

Уколико посматрамо Бургеров развој, запазићемо да се у погледу класификације и типологије фразеологизама померају како називи тако и одређене поделе. Бургер 1982. године (*Handbuch*, 82) колокације разликује од функционалних глаголских спојева и назива их *phraseologische Verbindungen* и *bevorzugte Analysen*, а функционални глаголски спој (*Funktionsverbgefüge*) именује термином *Streckformen des Verbs*¹ и сматра их подврстом колокација.

¹ Петер фон Поленц јесте лингвиста који 1963. године први у научну терминологију апаратуру уводи појам *Funktionsverb* и *Funktionsverbformel*. Неколико година затим Бернхард Енгелен користи термин *Funktionsverbgefüge* који до данас остаје у употреби (Кордић/Марушић 2017: 14).

У новијој литератури Бургер (Бургер 2010) оба феномена устаљеног језичког споја сврстава у категорију колокација.

Хелбих и Буша структуре код којих је номинална компонента (нем. *Gefügenommen*) изгубила своје референцијално значење називају правим или лексикализованим глаголским спојевима (нем. *eigentliche oder lexikalisierte Funktionsverbgefüge*). Оне се чешће јављају у виду инфинитивске фразе са предлошком фразом као сателитом, нпр. *zur Verfügung stehen* (Хелбих/Буша 2005: 95, Ивановић 2012). Они функционални глаголски спојеви који показују нижи степен идиоматичности имају у себи номиналну компоненту која није изгубила своје референцијално значење. Њих Хелбих и Буша називају неправим или нелексикализованим глаголским спојевима (нем. *uneigentliche oder nicht-lexikalisierte Funktionsverbgefüge*). Овакви глаголски спојеви чешће се јављају у виду инфинитивске фразе са номиналном фразом у акузативу као сателитом, нпр. *die Einwilligung bekommen* (Хелбих/Буша 2005: 85, Ивановић 2012).

Вотјак и Хајне (2005: 148) фразеологизме испод нивоа реченице деле на четири подгрупе, где јасно одвајају колокације од функционалних глаголских спојева. Лексикализовани функционални глаголски спој испуњава следеће критеријуме: 1) номинална компонента у већини случајева јесте апстрактна именица која означава стања и радње; 2) номинална компонента није идиоматизована нити је уникална компонента; 3) номинална и вербална компонента заједно су носиоци валентности, што се огледа пре свега у томе да се именица не може супституисати заменицом, тачније не може се анафоризирати личној заменицом, прономиналним прилогом, нити односној заменицом, а не може се ни питати за њу користећи интерогативне заменице (Вотјак/Хајне 2005: 148), на пример:

*Er leistet seinem Freund Hilfe. – *Was leistet er seinem Freund;*

*Er gab dem Kind Antwort – *Er gab sie dem Kind;*

** die Gefahr, die er gelaufen ist. (примери узети из Хелбих/Буша 2005: 88–89)*

Под функционалним глаголским спојевима у фразеологији се подразумевају спојеви који се састоје од номиналне компоненте која носи основну семантичку информацију и од семантички празног функционалног глагола (нем. *Funktionsverb*), нпр. *nehmen, stehen, stellen* итд. Ови глаголи имају граматичку функцију маркирања граматичких категорија у предикацији, будући да изражавају глаголске морфолошке категорије. Стога су носиоци обележја броја, темпуса и модуса предиката, а осим тога изражавају и акционалност и каузалност² (Стојић 2012: 362). Номинална компонента добијена је процесом номинализације истокоренског глагола или пак номинализацијом придева (нпр.

² *sich in Abhängigkeit befinden* ('abhängen' – дуративност); *in Abhängigkeit kommen/geraten* (инхоативност); *in Abhängigkeit bringen* (каузативност) (Хелбих/Буша 2005: 70).

именица *Entscheidung* од глагола *entscheiden*; именица *Fähigkeit* од придева *fähig*) и ова девербативна/деадјективна именица постаје носилац значења целокупног израза (нпр. *Entscheidung treffen*). Она у функционалном глаголском споју јесте носилац значења целог фразеологизма, по правилу задржава своје једносемемско значење и може бити из класе девербативних именица (*nomina actionis*), а ређе из класе деадјективских именица (уп. Ивановић 2012: 107).³

Због својих обележја, као што су одсуство експресивности и нижи степен идиоматичности, функционални глаголски спојеви убрајају се у периферни фразеолошки слој језика. Поред тога, функционални глаголски спојеви спадају у јединице *секундарне номинације*, поседују обележје компонентске стабилности и у реченици се јављају у функцији декомпонованог предиката. У таквој функцији они формирају лексички реченични оквир (нем. *Lexikalklammer*):

in Erregung geraten/kommen ('erregt werden') > *Er gerät fast immer wegen seiner Kinder in heftige Erregung*. (Ивановић 2012: 104)

Ова супкласа фразеологизама са синтаксичког се аспекта јавља у форми инфинитивске фразе, а на основу сателита унутар функционалних глаголских спојева Ивановић (2012: 104) разликује два различита синтаксичка подтипа:

- 1) Инфинитивска фраза са предлошком фразом као сателитом (нпр: *in Erregung geraten*);
- 2) Инфинитивска фраза са номиналном фразом као сателитом (нпр. *Anwendung finden*).⁴

За функционалне глаголске спојеве карактеристично је то што се са једним функционалним глаголом може повезивати већи број именица, а исто тако и са једном именицом више функционалних глагола, те се може говорити о њиховом серијском карактеру и продуктивном моделу (*zur Ausführung / zum Ausdruck / zur Anwendung / zu Ende / zum Einsturz / zum Halten bringen; in Abhängigkeit bringen / sich befinden/ kommen/ gelangen/ geraten*, Хелбих/Буша 2005:88), што их, да напоменемо на овом месту, разликује од именичко-глаголских колокација. Супституција функционалних глагола неким другим глаголом сличног значења по правилу није могућа (на пример: *Er setzte das Kind ins Schrecken*. –* *Er legte/ stellte das Kind ins Schrecken* (Хелбих/Буша 2005: 87). Уколико је код функционалних глаголских спојева могућа супституција – како номиналне компоненте тако и функционалног глагола – говори се о синонимима или конструкцијама сличног значења (*zum Abschluss kommen – zum Ende kommen – zum Schluss kommen; einen Auftrag erteilen – einen Auftrag geben; die Fähigkeit besitzen – die Fähigkeit haben* Стојић/Кошута 2012: 362).

³ На пример: *die Fähigkeit besitzen = fähig sein*.

⁴ Осим ове дводелне класификације функционалних глаголских спојева, постоје и другачије поделе, уп. Ивановић 2012: 105.

Функционални глаголски спојеви могу се парафразирати, и то на следеће начине:

- истокоренским глаголом: *eine Frage stellen – fragen*
- конструкцијом придев + копула: *Frechheit besitzen – frech sein* и
- пасивним конструкцијама чије су функционални глаголски спојеви активне парафразе: *außer Acht lassen – nicht beachtet werden* (Стојић/Кошута 2012: 362).

Закључујући овај одељак, рекли бисмо још и да су функционални глаголски спојеви везани у својој употреби за домен апстрактног мишљења, за одређене комуникацијске ситуације, посебне врсте текстова и углавном писани медиј комуникације, те поседују и стилску маркираност. Употребљавају се у циљу прецизнијег, љубазнијег и разноврснијег изражавања. Веома се често користе у дискурсима новинарског, административног и научног функционалног стила.

2. КОЛОКАЦИЈЕ

Настанак појма *колокација* везује се за британску контекстуалистичку школу и њеног представника Џона Руперта Ферта (J. R. Firth, 1952) који се сматра зачетником истраживања колокација.⁵ Колокације су предмет интересовања разних лингвистичких дисциплина, попут лексикологије, фразеологије, лексикографије, наставе страних језика, транслатологије, присутне су у истраживањима научног функционалног стила, а у новије време и компјутерске лингвистике, што резултира различитим концептима, терминологијом и приступима проблему.

У данашњој лингвистичкој литератури може се приметити да постоје, уопштено говорећи, два различита правца поимања овог појма, тачније *уже* и *шире* тумачење колокација (Таргонска 2015: 417–422).

Присталице ширег тумачења⁶ под колокацијама подразумевају „било које фактичко удруживање две или више речи у синтагматски спој”⁷ и оријентисани су на аспект синтаксичког удруживања, односно, на статистику фреквентности удруживања одређених лексема. Међу члановима овог синтагматског споја не мора постојати некакав посебан лексички однос, нити он мора да подразу-

⁵ У вези са овом тврдњом Таргонска (2015: 417) примећује да поједини аутори у новијој лингвистичкој литератури радије упућују на Х. Е. Палмера, стога што је много пре Ферта указао на значај колокација и њихово савладавање приликом учења неког страног језика.

⁶ Почевши од Ферта, преко његових следбеника Халидеја и Синклера до А. Лер и других (Шиндлер 1990; Таргонска 2015).

⁷ „jedes beliebige, faktische Miteinandervorkommen zweier oder mehrerer Wörter in syntagmatischen Verbindungen.” (Леп 1993: 5)

мева одређену хијерархијску структуру. Ово разумевање појма колокација заступљено је у компјутерској, односно, корпусној лингвистици (Таргонска 2015: 417; Шиндлер 1996: 104).

У светлу овог прилога, колокације у ширем смислу нису предмет нашег интересовања, понајпре зато што се у ову групу колокација убрајају и они сигнификантни лексички спојеви који се могу тумачити и као слободни, уобичајени спојеви лексема. Ова тако дефинисана језичка појава делимично се доводила у везу са фразеологијом, пре свега због одсуства пресудних фразеолошких обележја, те с почетка није ни била предмет фразеолошких истраживања (Бургер 2010: 52).

Тек са радовима Ф. Ј. Хаусмана (F. J. Hausmann) осамдесетих година прошлога века, како сматра Таргонска (2015: 417), уже схватање појма колокација избија у први план. Тумачење појма колокација у ужем смислу подразумева да удруживање лексема подлеже специфичним не само семантичким већ и лексичким рестрикцијама. То, другим речима, значи да једна лексема преферира језички иманентну употребу неке друге конкретне лексеме (Таргонска 2015: 417, 418). Хаусман колокацију посматра као бинарну комбинацију⁸ лексема и то оних које се налазе у једном детерминирајућем међусобном односу, нпр. *schütteres Haar*, где као компоненте унутар колокације именица *Haar* представља базу, а придев *schütter* колокатор⁹ (Бургер 2010: 52, и даље). База је семантички аутономна, задржава своје примарно значење, док се улога колокатора састоји у томе да значење базе спецификује, тј. моносемизира (Таргонска 2015: 418), тако што се употребљава у свом фразеолошки везаном значењу. Глезер (Gläser) предлаже да се група ових колокација сврста у фразеологију под називом „рестрингиране колокације” (нем. *restringierte Kollokationen*) (Флајшер 1998: 251, Бургер 2010: 52). Процес произвођења колокације креће од базе, уз базу се тражи одговарајући колокатор, а не обрнуто (Хаусман 1985: 119). Хаусман (1985: 118) говори о „типичним, специфичним и карактеристичним бинарним комбинацијама лексема”, о „полуготовом производу језика који припада норми”¹⁰. У оваквом уланчавању лексемâ могуће су две варијанте семантичке структуре: 1) и база и колокатор могу задржати своје једносемемско значење (пример: *böse Stiefmutter*); 2) једна од компонената може попримити пренесено значење (пример: *ein Gesetz verabschieden*).

Сврставање колокација у фразеолошки инвентар мотивисано је високим степеном лексичке стабилности заснованом на рестрингираном колокацио-

⁸ Хаусман (2004: 314), додуше, говори и о *Tripelkollokationen*.

⁹ Чланови ове бинарне комбинације лексема називају се у литератури још и колокант (полезни елемент) и колокат (детерминирајући елемент) (Флајшер 1998: 251), при чему су се у научној литератури етаблирали термини база и колокатор.

¹⁰ „typische, spezifische und charakteristische Zweierkombinationen”, „Halbfertigprodukten der Sprache als Norm”.

ном опсегу. Рестрингирани колокациони опсег значи да једна лексема (база) преферира једну одређену лексему, тачније, показује лексичку солидарност само према одређеној лексеми (колокатор), те се тиме на основу рестриција искључују друге могућности комбиновања са осталим члановима исте лексичко-семантичке парадигме (Ивановић 2012: 102). Замена једне компоненте колокација доводи до разумљивих, али аграматичких структура: **sich die Zähne waschen*, **ein Urteil schneiden* или до граматички компатибилних, али нелексикализованих израза: *böse Stiefmutter* (устаљена, стабилна, лексикализована структура, углавном без могућности супституције) наспрам *schlechte, zornige Stiefmutter* (нелексикализована номинална фраза) (Ивановић 2012: 103).

Палм (1997: 32–36) колокације дефинише тако што каже да једна компонента детерминише другу, те је стога унутрашње устројство лексема стабилно, компоненте се не могу супституисати и преставаљају неидиоматичне конструкције. За колокације Палм, такође, користи назив номинациони стереотипи (нем. *Nominationsstereotype*), као и Флајшер¹¹, и даје типологију колокација. У својој подели ауторка не улази у детаљнија разматрања именичко-глаголских колокација, нити наводи критеријуме за њихово разликовање од осталих фразеолошких супкласа. Само скреће пажњу на то да неке колокације поседују и обележје идиоматичности.

Бургер (2010: 33, 37, и даље) у својој базичној класификацији фразеологизама колокације смешта унутар референцијалних фразеологизама испод нивоа реченице, прецизније, у подгрупу номинативних фразеологизама. Под колокацијама подразумева фразеологизме које карактерише стабилност, одсуство идиоматичности или низак степен идиоматичности¹².

Оно што сматрамо битним за проблематику колокација уопште у његовој базичној подели јесте и разврставање фразеологизама у специјалне класе¹³. Бургер (2010: 53) често помињан пример колокације *sich die Zähne putzen* пореди са изразима **die Zähne reinigen*, *die Zähne waschen* и каже да се за наведену радњу у немачком језику преферира једна једина формулација *sich die Zähne putzen*, а да за то не постоји неко семантичко образложење. Дато

¹¹ О колокацијама и номинационим стереотипима видети више код Флајшер 1998: 251–252.

¹² Али, како класификовати и сврстати слабо идиоматичне колокације попут *ein Urteil fällen*, *die Zeit totschiagen/stehlen/rauben*. Овде се отвара питање односа слабо идиоматичних колокација и компонентних идиома.

¹³ Како се у овом прилогу бавимо само именичко-глаголским колокацијама, овде ћемо тек указати на различите ставове Хаусмана (2004: 316) и Бургера (2010:47) у вези са компаративним фразеологизмима. Кинеграми спадају, према Бургеру, такође у специјалне класе фразеологизама, које бисмо ми третирали као подврсту колокација. Ово мишљење заснивамо пре свега на морфосинтаксичкој и хијерархијској структури компонентна кинеграма. Такође, једна од специјалних класа фразеологизама јесу и фразеолошки термини који, према Бургеру (2010: 49), показују карактер колокација, свакако и компонентних идиома, и слабо су идиоматични. Ми бисмо овде фразеолошке термине преименовали у колокације научног функционалног стила.

преферирање одређеног глагола¹⁴ уз именицу *зуби* постаје јасније када се ова колокација упореди са комбинацијом речи за наведену радњу у другим језицима, нпр. италијанском или француском или, рецимо, српском – *прати* *зубе* (Бургер 2010: 53).

Надаље, Бургер (2010: 54) наводи да велику област колокација заузимају именичко-глаголске колокације, при чему истиче да најјачу регуларну подгрупу представљају управо функционални глаголски спојеви. У сингуларне колокације Бургер сврстава, на пример, функционални глаголски спој *jmdm Hilfe leisten – helfen*, будући да нема низа функционалних глагола којима би се одредило значење аспекта радње. Хаусман (2004: 315), исто као и Бургер (2010: 54), функционалне глаголске спојеве сврстава у колокације.

Флајшер (1998: 251–252) колокације назива номинационим стереотипима (нем. *Nominationsstereotype*) и разликује их од функционалних глаголских спојева. Бургер овај термин не сматра прикладним, будући да се појам *стереотип* најпре везује за неке друге науке, нпр. социолингвистику, тако да је исти услед тога оптерећен додатним конотацијама (Бургер 2010: 38). Према Флајшеру (1998: 68), колокације услед одсуства идиоматичности чине периферију фразеолошког система. И Бургер (2007: 2) убраја колокације у фразеологију у ширем смислу.

Герд Вотјак (1994) колокације сматра неидиоматичним фразеологизмима и сврстава их такође у периферне фразеолошке јединице. У својим радовима аутор се бави првенствено именичко-глаголским колокацијама и одређује их као хипероним за функционалне глаголске спојеве. Функционални глаголски спојеви за њега су „увек и без сумње колокације” (Вотјак 1994: 656, и даље). По Вотјаку у оба случаја реч је о принципијелно истим именичко–глаголским конструкцијама које разликује од слободних лексичких спојева (колокације у ширем смислу). У формалном погледу оне се састоје од идентичне морфосинтаксичке и семантичке структуре¹⁵. Вотјак даље помало опречно каже да се дистинктивно обележје ове две именичко-глаголске комбинације састоји управо у семантици глаголског дела. Према Вотјаку, глаголи у именичко-глаголским колокацијама за разлику од семантички празних функционалних глагола поседују сопствену семантичку вредност.

¹⁴ Роткегел (1994: 499) говори о „präferierte Verbindbarkeit von Lexemen” – преферираној повезаности лексема.

¹⁵ Овде се не бисмо сложили са Вотјаком, будући да се функционални глаголски спојеви и именичко-глаголске колокације разликују управо у семантици и семантичким односима међу фразеолошким компонентама. Наш став недвосмислено аргументујемо у закључном делу рада када говоримо о узајамним семантичким односима између девербативне именице и функционалног глагола на једној страни и именице као базе и глагола као колокатора код именичко-глаголских колокација на другој страни.

И за крај овог одељка о колокацијама напоменули бисмо да су колокације, као и горе поменути функционални глаголски спојеви, карактеристични за одређене врсте текстова и комуникацијске ситуације како у говорном тако и писаном језику, те се веома често употребљавају у публицистичком стилу, општем језику и научном функционалном стилу.

3. ЗАКЉУЧАК

Као што је већ у претходним одељцима речено, дискутабилно је место функционалних глаголских спојева и (именичко-глаголских) колокација у фразеолошкој класификацији. Један број аутора (Бургер, Вотјак, Хаусман) дефинише функционалне глаголске спојеве као подврсту фразеолошке супкласе колокација, док Флајшер (1998: 252), Зелбах (1992: 53), те Вотјак и Хајне (2005), у оним случајевима код којих глагол са одговарајућом именицом не остварује никакав семантички однос и где није присутно обележје идиоматичности, заговарају сврставање функционалних глаголских спојева у посебну супкласу фразеолошких јединица. У овом делу рада супротставићемо сличности и разлике између ове две категорије и одговорити на питање да ли постојеће разлике између датих категорија имају такву морфосинтаксичку и лексичко-семантичку тежину да се оне могу раздвојити у две засебне самосталне супкласе фразеологизама. Међутим, уколико се вратимо на уопштenu класификацију колокација у ширем и ужем смислу, може се констатовати да се функционални глаголски спојеви могу према датим критеријумима (Шиндлер 1996) на макронивоу посматрати као својеврсни подтип колокација, док у приступу колокацијама у ужем смислу, којима се између осталог бави и фразеологија, заговарамо приступ да се функционални глаголски спојеви посматрају као засебна фразеолошка супкласа.

У сучељавању сличности и разлика између функционалних глаголских спојева и именичко-глаголских колокација посматраћемо најпре *сличности*. Са становишта формалног устројства реч је о изразима који се састоје од више од једне речи, дакле оба израза поседују обележје *полилексикалитета* (нем. *Polilexikalität*) и реч је о двочланом, бинарном споју. Надаље, ови изрази нису произведени, није их произвео говорник за употребу само у неком писаном или усменом дискурсу већ, као такви, баш са датим удруживањима лексичких компонената, чине јединствену целину у менталном лексикону које су чланови језичке заједнице прихватили као језичке облике у готовом виду. Дакле, оба израза заснована су у језичкој норми и поседују обележје *поновљивости* (нем. *Reproduzierbarkeit*). Са формалног аспекта такође можемо рећи да је реч о истим појавама, будући да показују идентичну морфосинтаксичку структуру (именица + глагол) и да спадају у фразеологизме испод нивоа реченице. На

крају, оба израза поседују релативно висок степен компонентске *стабилности* (нем. *Festigkeit, Stabilität*), те са фразеолошког аспекта испуњавају услове да буду сврстани у фразеолошки инвентар неког језика. Али, услед одсуства или слабог присуства идиоматичности, експресивности и недостатка мотивне слике, и функционални глаголски спојеви, као и именичко-глаголске колокације, сврставају се у периферију фразеологије, тј. у фразеологију у ширем смислу. И у погледу стилске маркираности обе фразеолошке јединице везане су за сличне функционалне стилове (административни, публицистички, научни), док су ређе у разговорном језику.

Овде се завршавају идентичности/сличности обеју фразеолошких јединица. На овом месту прелазимо на разматрање *дистинктивних* обележја између функционалних глаголских спојева и именичко-глаголских колокација, којих је, видећемо, знатно више, те смо и према квантитету и квалитету разликовних обележја спремни да функционални глаголски спој посматрамо као засебну супкласу фразеолошких јединица.

Јасно је да се дистинктивни критеријуми у погледу именичко-глаголских колокација и функционалних глаголских спојева не огледају у њиховом формативу, већ се успостављају на функционалном и семантичком плану. Покушаћемо овде да групишемо ова дистинктивна обележја у четири групе:

- 1) Функција у реченици и структура ова два лексичка споја;
- 2) Семантика глагола код функционалних глаголских спојева и именичко-глаголских колокација;
- 3) Семантички међуоднос компонената;
- 4) Способност синтаксичких трансформација једног и другог израза.

Функционални глаголски спој у односу на именичко-глаголске колокације пре свега јесте глаголска перифраза. Он настаје, за разлику од именичко-глаголске колокације, као резултат процеса *номинализације* првенствено глагола, ређе придева или других врста речи. Као такав, он је обележје номиналног функционалног стила. Компоненте функционалног глаголског споја, а то су девербативна апстрактна или деадјективна именица у акузативу или форми препозиционалне групе и функционални глагол, као семантичка целина чине *предикат реченице*. У таквој конструкцији процесом *граматикализације* функционални глагол попримио је граматичку функцију сличну оној помоћних глагола.

Код именичко-глаголских колокација именица не мора бити *nomem deverbativum*, што је обавезна компонента функционалних глаголских спојева. Аргумент који говори у прилог поделе ова два лексичка споја у различите супкласе наводи Зелбах, који каже да се именичко-глаголска колокација састоји од једног аргумента и једног израза предиката, односно, како Вотјак и Хајне наводе, именица је у таквом лексичком споју *актант*, док је код функционал-

ног глаголског споја она *део предиката*, његов *семантички центар*, и заједно са функционалним глаголом гради као целину *предикативни израз*.

За разлику од глаголске/именичке компоненте функционалног глаголског споја која показује серијски карактер и продуктивност модела (видети примере у одељку 2), такво серијско везивање једног глагола за више именица/глагола није својствено именичко-глаголским колокацијама. Такође, једна од битних разлика састоји се и у томе што функционални глаголски спојеви имају функцију *секундарне*, док колокације имају функцију *примарне* номинације.

Код именичко-глаголских колокација и функционалних глаголских спојева глаголи који се удружују са именицама имају различиту семантику, а такође постоји и различити семантички однос међу компонентама. Разлика се најпре огледа у семантици глаголске компоненте. Функционални глаголски спој састоји се од једног семантички празног функционалног глагола и девербативне апстрактне номиналне компоненте која је носилац значења целог споја. На пример, у функционалном глаголском споју *einen Antrag stellen* значење глагола *stellen* значајно је ослабљено и тек у комбинацији са именицом *Antrag* изражава се целовито значење предиката. Глаголска и номинална компонента тако неједнако учествују у конституисању укупног значења функционалног глаголског споја. Насупрот томе, у примеру *einen Vertrag abschließen* глагол *abschließen* у погледу семантике поседује и задржава своју сопствену семантичку вредност, тачније обе компоненте именичко-глаголског споја семантички су равноправне (Зелбах 1992). Упрошћено речено, глаголска компонента јесте та која детерминише шта именица са којом се удружује ради или шта се том именицом ради, а именица је она компонента која има афинитет према одређеном глаголу. Номинална компонента у колокацији представља базу, док глагол у функцији колокатора значење именице ближе одређује, модификује и детерминише је (Стојић 2012: 367). Овде се огледа узајамна унутрашња семантичка кохезија и хијерархијска семантичка структура између базе и колокатора. Значење колокације као целине рађа се из узајамне везе базе и колокатора. Глаголи се у том смислу по правилу не могу супституисати синонимним или глаголима сличног значења (нпр. **sich die Zähne reinigen/waschen*). Код колокација је на семантичком плану веома ограничен број синонимских алтернатива *sich die Zähne putzen*, *Aktie zeichnen*, *einen Wechsel einlösen*, посебно оних у научном функционалном стилу, док се код функционалних глаголских спојева по правилу јавља синонимни глагол *in Umlaufbringen/setzen*. Нека колокацијска уланчавања могу, додуше, показати висок степен колокабилности, тачније више могућности удруживања без промене значења, нпр. *Fenster putzen, waschen, reinigen*. Ту се, међутим, не може говорити о продуктивном моделу и серијском карактеру уланчавања лексема као код функционалних глаголских спојева.

Следећа ствар на коју ваља обратити пажњу на семантичком плану јесте да се функционалним глаголским спојевима садржаји изјаве нијансирају, односно диференцирају¹⁶, док то код именичко-глаголских колокација није случај. Исто тако се у стилистичком смислу употребом функционалних глаголских спојева разбија монотонија израза, а у синтаксичком се посеже за њиховом употребом јер су једноставније, нпр. од пасива пунозначног глагола (Вондрашкова 2007: 140).

На овом месту, и са тим бисмо завршили излагање семантичких дистинктивних обележја ових двају фразеолошких супкласа, навели бисмо да база и колокатор код именичко-глаголских колокација могу у погледу своје идиоматичности показивати такво устројство да једна компонента има пренесено значење, а друга не, нпр. *ein Gesetz verabschieden*, али овде већ залазимо у поље разликовања колокација од компонентних идиома (нем: *Teilidiome, kompositionelle Idiome*), што није предмет овог прилога.

Поред различите семантике глаголске компоненте, као и различитог унутрашњег семантичког хијерархијског односа, још једним аргументом можемо да поткрепимо став да су функционални глаголски спој и именичко-глаголске колокације две нужно различите фразеолошке супкласе. Наиме, реч је о томе да код функционалног глаголског споја, за разлику од колокација, постоји могућност *парафразурања*, док код именичко-глаголских колокација то није могуће (*Klage erheben – klagen; den Vertrag abschließen – ?*). О могућностима исказивања садржаја предикативног израза једном еквивалентном лексемом (пунозначни истокоренски глагол из кога је изведена номинална компонента) или придевом из кога је изведена номинална компонента + копула и пасивном конструкцијом већ смо говорили у другом одељку (нпр. *in Schutz nehmen – schützen; in Verdacht kommen – verdächtig sein; in Erregung geraten/kommen – erregt werden*).

Остаје нам на крају још да приметимо да номинални део може и у именичко-глаголској колокацији бити девербативна именица, али су унутрашњи семантички односи међу компонентама другачији, те и да постоји могућност прономинализације, што демонстрирамо следећом реченицом:

Wenn Sie eine *Verabredung haben*, halten Sie sie auch ein.

где је *Verabredung haben* – функционални глаголски спој, а *Verabredung einhalten* колокација.

Завршили бисмо ово поглавље констатацијом да функционални глаголски спој у крајњем случају и може бити назван колокацијом, док колокација

¹⁶Вондрашкова (2007: 138, 144) наводи примере глагола *wählen* und *eine Wahl treffen helfen* и *Hilfe leisten*.

никако не може бити названа функционалним глаголским спојем, као што то чине Кордић и Марушић (2017).

ЛИТЕРАТУРА

- Бургер и др. 1982:** H. Burger, H. Buhofer, A. A. Sialm, *Handbuch der Phraseologie*, Berlin/New York.
- Бургер 2010:** H. Burger, *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*, Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Вондрашкова 2007:** J. Vondrášková, *Deutsche Banksprache: Eine lexikalische Analyse*, Disertační práce, Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- Вотјак/Хајне 2005:** B. Wotjak, A. Heine, Zur Abgrenzung und Beschreibung verbonominaler Wortverbindungen (Wortidiome, Funktionsverbgefüge, Kollokationen): Vorleistungen für die (lerner-) lexikographische Praxis, in: *Deutsch als Fremdsprache*, 3, 143–153.
- Вотјак 1994:** G. Wotjak, Nichtidiomatische Phraseologismen: Substantiv-Verb-Kollokationen-ein Fallbeispiel, in: *SANDIG*, B. (Hg.), 651–677.
- Добровольски 2011:** M. D. Dobrovol'skij, Phraseologie und Konstruktionsgrammatik, in: *Lasch/Ziem* (Hg.), S. 111–130.
- Енгелен 1968:** B. Engelen, Zum System der Funktionsverbgefüge, in: *Wirkendes Wort* 18/V, 289–303.
- Зелбах 1992:** D. Seelbach, Zur Integrierung von Kollokationen in zwei- und mehrsprachige lexikalische Datenbanken, in: *International Review of Applied Linguistics* 30, S. 51–82.
- Лер 1993:** A. Lehr, Kollokationsanalysen – von der Kollokationstheorie des Kontextualismus zu einem computergestützten Verfahren, in: *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 21: 1, 2–19.
- Палм 1997:** C. Palm, *Phraseologie: Eine Einführung*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Роткегел 1994:** A. Rothkegel, Kollokationsbildung und Textbildung, in: *Sandig* (Hg.), 1994a, 499–523.
- Таргонска 2015:** J. Targońska, Welchen Kollokationsbegriff braucht die Fremdsprachendidaktik? Anregungen zu einer fremdsprachendidaktischen orientierten Auffassung des Kollokationsbegriffs, in: *Kwartalnik Neofilologiczny*, LXII, 415–434.

- Флајшер 1998:** В. Fleischer, *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Хаусман 1985:** F. J. Hausmann, „Kollokationen in deutschen Wörterbüchern. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels“, in: Bergenholtz, H./Mugdan, J. (eds.): *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch* 28–30.06.1984. Red. (Lexicographica. Series Maior 3), Tübingen, 118-129
- Хаусман 2004:** F. J. Hausmann, „Was sind eigentlich Kollokationen?“. In: Steyer, Kathrin (ed.): *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*. Berlin, de Gruyter: 309–334
- Хелбих/Буша 2005:** G. Helbig, J. Buscha, *Deutsche Grammatik, Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Berlin/München/Wien/Zürich/ New York: Langenscheidt.
- Шиндлер 1996:** W. Schindler, *Phraseologismen und phraseologische Bindungsebenen. Eine Untersuchung zum Gegenstandsbereich der Phraseologie und zu kollokationeller, semantischer lexematischer, syntaktischer und pragmatischer Bindung*. (Habilitationsschrift) Institut für Deutsche Philologie, Universität München.

Извори са интернета

- Ивановић, Бранислав 2012, *Рецесивна обележја немачких фразеологизама и тенденција нивелације према савременом језичком стању*, <<https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/4013/Disertacija.pdf>>, 07. 12. 2023.
- Кордић, Љубица, Марушић, Борислав 2017, *Funktionsverbgefüge (FVG) als Merkmal der deutschen. Rechts- und Verwaltungssprache* http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_cl_2017_29_01, 07. 12. 2023.
- Стојић, Анета, Наташа Кошута 2012, *Zur Abgrenzung von Mehrwortverbindungen* <<https://hrcak.srce.hr/file/181068>>, 08.12.2023.

ZUR ABGRENZUNG DER SUBSTANTIV–VERB–KOLLOKATIONEN
VON DEN FUNKTIONSVERBGEFÜGEN
IM DEUTSCHEN

Zusammenfassung

In diesem Beitrag war es unsere Absicht, zwei Unterklassen der phraseologischen Einheiten abzugrenzen, die in ihrer syntaktischen Struktur sehr ähnlich sind, und zwar einerseits Kollokationen der morphosyntaktischen Struktur Verb + Substantiv und andererseits Funktionsverbgefügen. Unterscheidungskriterien in der Betrachtung der Substantiv-Verb-Kollokationen und Funktionsverbgefügen spiegeln sich offensichtlich nicht in ihrer formativen Ebene wider, sondern werden auf der funktionalen und semantischen Ebene festgelegt, die wir in vier Gruppen eingeteilt haben: Funktion im Satz und Struktur dieser beiden lexikalischen Verbindungen, Semantik von Verben bei Funktionsverbgefügen und bei Substantiv–Verb–Kollokationen, semantische Wechselbeziehung von Komponenten und Möglichkeit syntaktischer Transformationen der untersuchten phraseologischen Einheiten. Auf der Grundlage der genannten Unterscheidungsmerkmale sind wir der Ansicht, dass wir unseren Standpunkt, dass es sich um zwei verschiedene Unterklassen handelt, zufriedenstellend dargelegt haben.

Schlüsselwörter: Kollokationen, Funktionsverbgefüge, Substantiv–Verb–Kollokationen, Phraseologie.

Julijana M. Vuletić Đurić